

Moderníssima, viva, impactant

Text > NAUSICA MASÓ

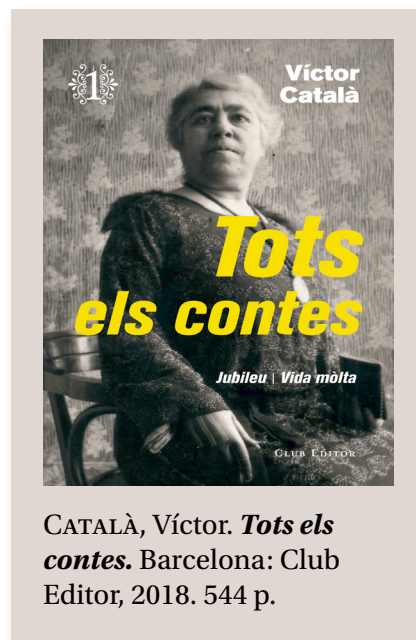
«La dona que es proposa escriure novel·les ha de comptar amb uns diners i una cambra pròpia», deia Virginia Woolf. Caterina Albert era propietària rural, provenia d'un llinatge benestant i tenia tres cambres pròpies on donar volada «a la llibertat i la valentia d'escriure allò que pensem quan la indignació, la inseguretat i la ignorància seculars» obren «pas al lliure joc de la imaginació, la sensibilitat i la intel·ligència», emprant de nou paraules woolfianes per descriure les qualitats literàries de Víctor Català, que es mostren sense artificis en el magnífic recull editat per Club Editor. Aquest primer volum inclou els darrers llibres de Víctor Català, *Jubileu* i *Vida molta*, escrits cinquanta anys després de la seva primera publicació, *La infanticida*, un monòleg punyent que li fou premiat tot i que després el jurat s'escandalitzà en descobrir que l'havia escrit una jove de l'Escala.

Caterina Albert, la gran de quatre germans, va ser autodidacta amb la ploma i va rebre una formació de forta influència intel·lectual de la mare i l'àvia materna. En passejar els ulls pels viarans dels seus relats hi trobem una ferma defensora de l'emancipació de les dones. Denuncia, escrivint, la condició d'inferioritat en què es troben. Va formar-se també en l'àmbit de la pintura, i això es nota quan ens encisa amb imatges com: «una ampla faixa transparent, com de gasa d'or polsosa...» parlant d'una llenca de llum a «La jove», o «color fosc d'esperit

de regalèssia» per descriure unes posts de roure a «Pas de comèdia».

En el conte «Diàleg prismàtic», el primer de *Jubileu*, a banda de fer viure una realitat d'altres temps i usar imatges com la del pas d'un capvespre a la Gran Via o la d'uns «dits nerviosos timbalant arrítmicament sobre el marbre de la tauleta», fa una dura crítica a la institució del matrimoni com a forma d'esclavitud. Respecte a «Després de l'amor», Enric Casasses, al postfaci d'aquest primer volum, diu que fa l'ullet a «El retrat oval», de Poe. Però també hi veiem, a més, un dels elements genials de *Jane Eyre*, de Brontë: la figura de la infelïç reclosa, que ha perdut el seny i, presa d'un deliri, incendia el llit del seu espòs. També com les Brontë escriu sobre històries verídiques que, magistralment, transforma en ficció. A «Després de l'amor» hi trobem encara un element que ens remet a novel·les de clàssics anglesos com Richardson, Austen i Eliot: la figura del fals capellà que casa la innocent fugada amb el cràpula impostor. I en el cas de l'«Anada de Mussiú Arban», relat de *Vida molta* inspirat en fets verídics, el protagonista diu que se'n va a un indret a fer fortuna i no se'n sap mai més res.

En la seva manera d'escriure, de lèxic acurat, moderníssim i viu, s'hi endevina una admiració per Thomas Hardy, fet que es palpa en les seves «Històries de Vilaplana». Vilaplana del Freu sembla ser, per a l'escriptora, la població recurrent com ho fou Casterbridge per a Hardy.

CATALÀ, Víctor. *Tots els contes*. Barcelona: Club Editor, 2018. 544 p.

Però el que més impacta és la manera que té l'autora de tractar les accions violentes. El lector pot experimentar una sensació molt propera i real en llegir algunes escenes. La ganivetada mortal a «El gran petit», que succeeix en un carreró llòbrec i solitari, d'una manera tan insospitada com sobtada. El suïcidi sanguinari a l'entranyable història de «L'Aleixeta», que vas intuïnt *in crescendo* a mesura que t'apropes al final. I una mort tan bèstia, a «Lenín», com la de ser menjat per ocells quan et trobes dormitant, dolçament, damunt l'erba.

Homenatge a Fargnoli

Text > JOSEP PASTELLS

«Valorar i tenir cura del seu llegat potser no ens situarà al seu nivell, però dissiparà la sensació d'oblit i menysteniment cap a una obra que hauria de ser referent en qualsevol societat que vulgui presumir de cultura i civilitat.» Aquestes paraules de Joan Boadas a la introducció de *Fotografia en temps de noucentisme* revelen l'esperit amb què l'arxiver municipal de Girona ha afrontat l'escriptura d'un llibre centrat en l'elaboració del *Repertori iconogràfic d'Espanya* i en la decisiva intervenció

que hi van tenir l'arquitecte Jeroni Martorell i els fotògrafs Adolf Mas i Valentí Fargnoli.

A partir de la correspondència entre Mas i Fargnoli (fins a 146 cartes i targetes postals que ocupen un centenar de pàgines del llibre i estan datades entre gener del 1918 i febrer del 1921), Boadas aprofundeix en la història de la protecció del patrimoni cultural català i aporta noves claus per conèixer més a fons les polítiques culturals dels noucentistes i les institucions. A més

de ser un indissimulat homenatge a Fargnoli, el volum, rigorós, amè i exhaustivament documentat, ofereix una visió panoràmica del pla impulsat per Martorell, l'ideòleg d'un projecte gairebé obsessiu destinat a «posar ordre en el patrimoni monumental primer, i essencialment, de Catalunya, però també d'Espanya». Aquesta empresa no s'hauria pogut dur a terme sense l'aportació apassionada de Mas, que va dedicar els millors anys de la seva vida a un arxiu fotogràfic colossal, atapeït de negatius

La recuperació del republicanisme

Text > PERE BOSCH

Com és prou sabut, Figueres i, en conjunt, la comarca de l'Empordà es van convertir, durant la segona meitat del segle XIX i el primer terç del XX, en un dels referents del republicanisme català, en el bressol de figures destacades com ara Abdó Terrades, Narcís Monturiol, Joan Arderius o Joan Tutau. A totes aquestes caldria afegir els noms de Josep Puig Pujades o Rafael Ramis, personatges que enllacen la tradició del republicanisme federal amb el catalanisme i que, com a tals, avancen una síntesi ideològica que va esdevenir hegemònica durant els anys de la Segona República, amb la concreció d'ERC. Durant molts anys, aquesta fecunda tradició ha restat, arreu del país, en l'oblit, si bé en algunes comarques com ara l'Empordà hi ha hagut un esforç notable per recuperar personatges, partits i publicacions periòdiques. En aquest cas, no només hi ha una vocació de rescatar el llegat d'aquella «terra de llibertat» (tal com va definir-la el poeta Joan Maragall), sinó també de fer-nos veure el paper de la política que es feia fora de la capital del país.

La historiadora i periodista Anna Teixidor va dedicar un volum de la col·lecció «Juncària» a *l'Empordà Federal —Amb la República al cap i Catalunya al cor*. Empordà Federal (1911-1938). Figueres: Ajuntament de Figueres, 2009—, eix articulador del republicanisme empordanès, i una primera aproximació a Josep Puig Pujades (*Josep Puig Pujades. Líder del republicanisme empordanès*.

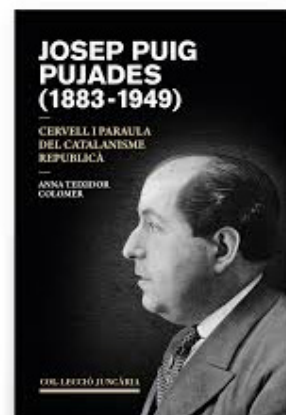
Barcelona: Fundació Josep Irla, 2013). En aquest cas, parteix de la tesi doctoral llegida a la Universitat Pompeu Fabra i dirigida pel doctor Jaume Guillamet. A banda d'aquest paper crucial que va tenir en el sorgiment d'un republicanisme catalanista i progressista a l'Empordà, el llibre aprofundeix en un altre aspecte apassionant de Puig Pujades: el seu paper com a agent intel·lectual i crític, exemplificat en el suport que va donar, des del primer moment, a un jove i desconegut Salvador Dalí. L'estudi es complementa amb una exhaustiva relació de la producció intel·lectual de Puig Pujades (articles, presentacions, contes i discursos). Aplegada a l'apèndix i inserida en el text, ens permet mesurar la dimensió intel·lectual de Puig Pujades. També s'hi incorpora una cronologia, un esquema dels càrrecs i suports electorals i referències periodístiques sobre el biografat. En conjunt, un munt de material que posa de manifest l'esforç i la meticulositat de l'autora.

És evident, en tot cas, que Anna Teixidor no només demostra un coneixement aclaparador del personatge, sinó que també és capaç de desxifrar-ne els grans trets i d'analitzar-ne les principals aportacions. El retrat que ens trasllada és el d'una persona extraordinàriament coherent, que reflexiona sobre el model de país i societat i malda per posar-lo a la pràctica durant els anys de la República, quan es converteix en el principal referent del republicanisme empordanès i

de diverses mides, amb els fitxers i llibres de registre corresponents, però tampoc no hauria estat possible sense la feina, sovint complicada i mal pagada, dels corresponents que tenia distribuïts pel territori. El delegat a Girona, Valentí Fargnoli, un dels fotògrafs més treballadors i talentosos de la primera meitat del segle XX, va captar imatges d'alta qualitat de monuments, muralles, esglésies, masos i obres d'art. El valor històric i documental d'aquestes fotografies encara adquireix més relleu si es tenen en compte les circumstàncies en què treballava Fargnoli, sovint exposades en la correspondència amb

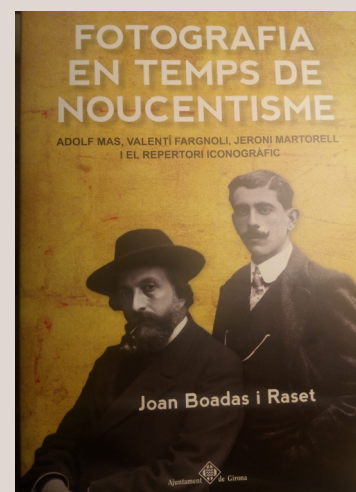
Mas. El març del 1918, per anar a Tossa de Mar, per exemple, Fargnoli va desplaçar-se amb tren fins a Llagostera i després amb bicicleta fins a Tossa, on va llogar un barquer per aconseguir imatges de la muralla i la vila vella des del mar. I tot a canvi de 75 cèntims per placa, una quantitat que més tard, davant les queixes reiterades del fotògraf, Mas va augmentar a una pesseta per placa.

BOADAS, JOAN. *Fotografia en temps de noucentisme*. Girona: Ajuntament de Girona, 2018. 519 p.

TEIXIDOR I COLOMER, ANNA. *Josep Puig Pujades (1883-1949): Cerebell i paraula del catalanisme republicà*. Figueres: Ajuntament de Figueres i Diputació de Girona, 2017. (Col·lecció Juncària; 12). 351 p.

home fort d'ERC en aquesta comarca. La traducció pràctica es concreta en la ciutat de Figueres com a focus de materialització del projecte republicà, i, en aquest sentit, també és una reivindicació del paper que va tenir la política fora de Barcelona durant el primer terç del segle XX. El republicanisme empordanès segueix essent, encara avui, un mite poc estudiat, tal com remarca Jaume Guillamet en el pròleg del llibre. A partir d'aquesta obra, el nostre nivell de coneixement s'incrementa de forma notable.

Invitació a la lectura sense prejudicis

Text > JOAN SOLANA

Clàssics revisitats recull els cinquanta-sis articles que, des de 2009 fins a 2018, va escriure Vicenç Pagès Jordà a la *Revista de Girona*, en què comentava una obra en prosa d'un autor o autora gironí nascut abans de 1920.

Utilitza la paraula *clàssic* en un sentit molt obert. Això li permet acostar-se als autors que s'han considerat models dignes d'imitació, i també als que mai no han merescut ni una frase en les històries de la literatura.

Convençut de les arbitrarietats dels cànons literaris, que porten el llast dels prejudicis de cada època, i de l'arbitrarietat d'encasellar autors en períodes i generacions, segueix l'exemple de dues obres que recupera, la *Història de la literatura catalana*, escrita per Josep Comerma (1923), i *Estudis i lectures*, de Josep Maria Capdevila (1965):

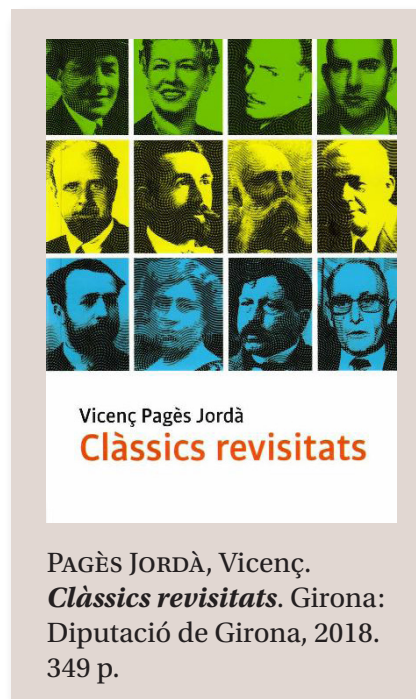
«Josep Comerma [...] s'aventura tot sol en terra amiga, armat amb més lectures que teories [...]

»Després dels apriorismes que han impregnat l'ensenyament superior de la literatura durant les últimes dècades, la manera com Josep Maria Capdevila s'acosta als llibres resulta tant o més vàlida que quan els va escriure. Conscient que la història de la literatura no pren la forma d'un progrés on uns autors "superen" els anteriors, Capdevila llegeix desproveït de prejudicis, amb respecte però sense idolatria, opinant amb una llibertat que ara trobem a faltar en gran part de la crítica universitària,

comparant els autors catalans amb els seus contemporanis europeus i, sobretot, sense reduir cap autor al grup on els especialistes han decidit incloure'l».

Vicenç Pagès reivindica, amb arguments, obres condemnades a l'oblit o marginades, com, per exemple, *L'etern masculí*, de Llucietà Canyà («Escrita en un català més que convincent en aquell erm que eren els anys cinquanta, té el mèrit de simular la normalitat, que és una manera elegant de contribuir a assolir-la»); *L'afusellat*, de Marian Vayreda, («un dels millors contes catalans de tots els temps»), o *Tots els camins duen a Roma*, de Gaziell («Ens trobem indiscutiblement davant literatura de primera qualitat [...] Qualsevol ciutadà d'aquest país que hagi hagut de barallar-se, sisplau per força, amb desenes de llibres obligatoris sense que ningú li hagi posat a les mans *Tots els camins duen a Roma* té dret a sentir-se estafat»).

Clàssics revisitats és una invitació a la lectura lliure, fonamentada en observacions breus (amb arguments i exemples) sobre els factors que avalen les virtuts d'una obra, molt especialment la qualitat lingüística. En la «revisita» a *Pinya de rosa*, de Joaquim Ruyra, escriu: «Amb uns pocs centenars de paraules es pot viure en una llengua. N'hi ha prou per demanar el menú, entendre les notícies, aprovar l'educació secundària... D'altres paraules, en canvi, es troben emmagatzemades en un racó del cervell poc transitat [...] Són paraules que hem sentit dir

al padrí o a la tieta, i que revelen el seu poder evocador quan apareixen en un dinar familiar [...] Quan les persones que només disposen dels centenars de paraules quotidianes les troben en un llibre, arrufen el nas i decideixen que "costa". En canvi, els que han acumulat aquest estoc de mots de reserva comproven que el vocabulari familiar i el de la literatura poden ser els mateixos i, per tant, llegint el llibre se senten a casa. Aquesta és la sensació que produeix la lectura de *Pinya de rosa*».

Una recuperació oportuna

Text > JOAN DOMÈNECH

Jordi Soliguer Mas, arquitecte tècnic amant de les lletres, com a treball final d'una segona carrera, la de filologia catalana, va presentar un estudi de la vida i l'obra de l'escriptor lloretenc Esteve Fàbregas i Barri (1910-1999), amb el qual recupera la figura d'un lletraferit de notable volada, bé que limitat sempre per problemes físics (va tenir una paràlisi de petit) i ambientals (ni la família ni el poble li van oferir el que el seu esperit

desitjava). Xavier Garcia Pujades ja va escriure, en vida del protagonista, una biografia de l'Estevet (nom amb el qual ha estat sempre conegut l'escriptor). Però Soliguer, sense Fàbregas al davant i amb bona disposició de la família, ha revisat papers inèdits i ha tornat a rellegir els llibres del literat lloretenc; aprofundeix en el seu coneixement i alhora ajuda a divulgar-ne aquesta obra no suficientment coneguda encara pels seus conciutadans

i de cara enfora. No adopta posicions iconoclastes en relació amb tot el que s'havia dit de Fàbregas, però aconsegueix fer un perfil més ajustat del protagonista i de la seva aportació literària. Entre les sorpreses amb què hom es troba en llegir confessions inèdites recollides per Jordi Soliguer, destaca la il·lusió del biografiat, en plena joventut, de ser mecànic o més aviat dissenyador de nous prototipus d'automòbils amb formes aerodinàmiques

El Port de la Selva a inicis del xx

Text > ESTER SEGUI

Nascut al Port de la Selva el 1904, Antoni Costa i Vilanova es va exiliar a Mèxic el 1939, on va morir el 1985. De jove, va publicar a *La Publicitat* i a *L'Opinió*, i, un cop a Monterrey, on va dedicar-se al negoci hotelier, a la revista figuerenca *Canigó*, a la de Buenos Aires *Resorgiment* i a la mexicana *El Porvenir*. La seva única novel·la, escrita durant la joventut, és *Jepic: Port de la Selva, 1925*, inèdita fins al 1986 i ara recuperada per Brau Edicions. Aquesta edició inclou un pròleg de l'escriptor Vicenç Pagès Jordà i el pròleg a la primera edició, de Joaquim Ventalló.

Encertadament, Pagès Jordà, al número 307 de la REVISTA DE GIRONA, en què revisita *Jepic*, en destaca dos nivells diferents: el pla ficcional, amb un triangle amorós, i el pla documental, que ens permet copsar com era la vida diària al Port de la Selva de fa noranta anys. Així, si seguim aquesta divisió, en el pla ficcional, la narració s'inicia amb el retorn d'en Gerard, el noi Grota, que torna a casa quatre anys després d'haver marxat a Barcelona («n'esguerra molts de xicots aquesta Barcelona»). S'intueix que hi feia de proxeneta i ara, un cop retornat, es fixa en la Tina, la noia honrada i treballadora que festeja amb en Jepic, també un noi com cal. En Gerard, però, és l'element de distorsió, l'antagonista que no vol anar a la vinya i recrimina al pare que «si ell hagués volgut, jo podria ésser altri. Si no podia donar-me carrera, almenys, portar-me

a l'Institut de Figueres». Els malentesos i el cara a cara final amb en Jepic caracteritzen la ficció, amb personatges amb poca profunditat psicològica.

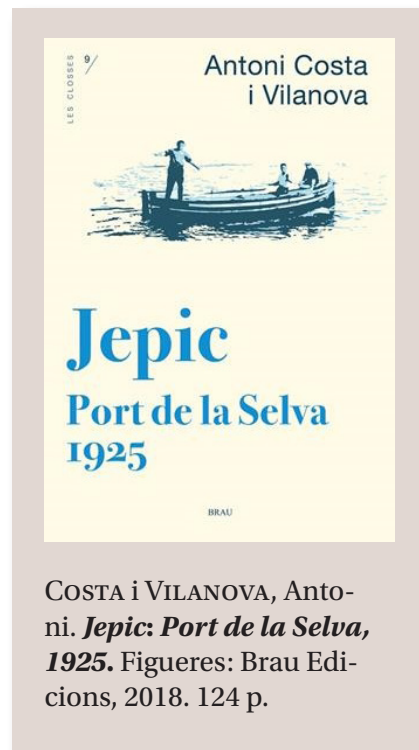
En el pla documental, l'autor ens passeja pel dur dia a dia dels pescadors del Port de la Selva, alhora que ens descriu els seus costums, com la tradició de pujar a l'ermita de Sant Baldiri, i les crítiques als estiuejants, els «culblancs», provinents de Figueres, Barcelona i França, entre els quals apareix l'escriptor Alexandre Plana.

D'entre les descripcions, les millors són les escenes de l'interior de la taverna d'en Cisco, on els pescadors beuen vi ranci o un barrejat de cervesa i «graciosa» i canten havaneres, les del poble i el golf de Roses i les de la pesca, i especialment la del capítol XII, en què el pare d'en Jepic rememora quan «tiraven a mar l'art gros», que només es duia a terme quan es preveia abundant la pesca de la tonyina. Si els guanys eren molt elevats es repartien entre la població. És un document històric, una estampa de l'època i un plaer per al lector d'avui.

Costa i Vilanova, que va veure truncada la seva trajectòria literària a causa de la Guerra Civil, utilitza un català ric i ple de construccions genuïnes en la prosa narrativa. L'altra escriptura és la del parlar dels personatges, pescadors colrats pel sol que treballen la vinya per guanyar quatre cèntims més. Quan els protagonistes parlen, la

ques revolucionàries. Si voleu, és l'anècdota, però fa gràcia. L'afany de modernitat, però, el va portar literàriament a practicar un cert avantguardisme, tot i que va retornar al realisme descriptiu, que tindria sempre uns herois concrets: Lloret i la seva gent. Soliguer constata, també, l'efecte de la Guerra Civil en l'escriptor, l'adaptació al nou règim, tot i que no va deixar mai d'escriure en català i la seva primera obra va ser editada el 1959 en aquesta llengua. Soliguer es dedica, preferentment, a recuperar la seva obra literària, manifestada sobretot en forma de conte breu, i n'elogia l'estil planer, directe, amb prosa moderada, que no im-

pedia, de tant en tant, un toc de lirisme i sentiment i una acurada descripció de paisatges, homes i ambients. En aquesta obra Fàbregas sovint hi conserva el llenguatge popular que, d'altra banda, va recollir sistemàticament en llibres específics. Soliguer també estudia la relació de Fàbregas amb el coreògraf Magrinyà i el pintor Togores i els llibres que se'n van derivar, així com les influències que va rebre d'altres escriptors, de les seves lectures escollides i dels ambients freqüentats. En definitiva, amb aquest llibre, Jordi Soliguer ha propiciat una revisió del llegat literari de l'Estevet, ha convidat a rellegir-lo i ha ajudat a fer-li justícia.

COSTA I VILANOVA, Antoni. *Jepic: Port de la Selva, 1925*. Figueres: Brau Edicions, 2018. 124 p.

llengua adquireix un to viu i ple de ritme: «Però, no ets vist res més?» o «Ara pla». Malgrat que la voluntat de l'autor no era altra que la d'homenatjar la gent de mar «sense pretensió literària ni cap estil rebuscat», es tracta d'una novel·la entretinguda que ens mostra un Empordà ja desaparegut.

SOLIGUER MAS, Jordi. *Esteve Fàbregas i Barri (Lloret de Mar, 1910-1999): L'home i la seva obra*. Lloret: Ajuntament de Lloret, 2018. 159 p.